

Олійник І. М.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України,

Київ, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2315-2456>

ПОНЯТТЯ ПРО ІНТЕГРАЦІЮ ЗМІСТУ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ

Поняття «інтеграція змісту освіти» інтерпретується як об'єднання в ціле його частин, елементів, що засвоюються учнями в навчальному процесі.

Інтеграція змісту освіти є найбільш необхідною не тільки в початковій ланці школи, а на всіх етапах навчання. Домінування процесів інтеграції в початковій освіті зумовлене закономірностями розвитку дітей молодшого шкільного віку. Інтегроване навчання дає можливість продемонструвати дітям світ у його цілісності та розмаїтті із залученням наукових знань, літератури, музики, живопису, що сприяє емоційному розвитку особистості дитини та формуванню її творчого мислення.

Новий Державний стандарт початкової освіти передбачає структурування її змісту на засадах інтегративного підходу. На підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція змісту всіх освітніх галузей, предметів і курсів, перелік та назви яких зазначаються в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу загальної середньої освіти [1].

Типовою освітньою програмою початкової освіти передбачено «поступове формування уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об'єкти і явища, взаємозв'язки в системі «нежива природа – жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього» [1].

Найяскравішим прикладом інтеграції змісту освіти в початковій школі є курс «Довкілля» (1–4 кл.), тому серед концепцій сучасних авторів, що досліджують проблему інтеграції змісту освіти, доцільно виділити концепцію інтегрованого курсу «Довкілля» (автори: В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз), у рамках якої основою для об'єднання знань школярів у цілісну систему виступають загальні закономірності природи та основи народної педагогіки. Продуктом інтегрованого навчання, на думку авторів курсу, є життєствердний образ світу як особистісно значима система знань, в основі котрої – загальні закономірності природи (збереження, спрямованості самочинних процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі). Життєствердний образ світу в процесі навчання має формуватись як власний продукт учня, внаслідок неперервного застосування загальних закономірностей до пояснення властивостей об'єктів, явищ дійсності, з якими учні зустрічаються в середовищі життя, досягається цілісність свідомості учнів, у них формується звичка «діяти по закону» [2].

При обґрунтуванні системи методів навчання автори освітньої моделі «Довкілля» виходили з досліджень видатного педагога Дж. Дьюї, котрий визначав молодший шкільний вік як період, коли дитиною керують природні

потяги: до дослідництва й висновків, конструювання, комунікації, моделювання об'єктів реального світу. «Знайомство з наукою повинно відбуватися не з якимось зовсім новим змістом, а як з факторами, вже включеними в минулий досвід дитини, та як з інструментами, за допомогою яких можна легко та ефективно цей досвід впорядкувати» [3]. При вивченні курсу «Довкілля» школярі спостерігають, досліджують, роблять висновки, використовуючи особистий досвід, працюють у групах, створюють моделі, розробляють проекти. В роботі над спільними проектами діти активні, бо відчують, що мають право на помилку. Завдяки такій організації навчання у школярів розвиваються такі вміння, як критичне мислення, співпраця, ефективне спілкування, організація власної діяльності, рефлексія.

Навчальна діяльність впливає на образ світу, збагачує та модифікує його. Важливим є те, що збагачуються й корегуються не фрагментарні знання, а образ світу в цілому внаслідок засвоєння нових знань, об'єднаних у цілісність через їх інтеграцію на основі загальних закономірностей: збереження, періодичності, спрямованості самочинних процесів до рівноважного стану [4, с. 70].

Упровадження в шкільну практику першого ступеня інтеграційних процесів, спрямованих на формування цілісної картини світу учня, вимагає від учителя принципово іншого рівня професійної підготовки. Сучасний учитель повинен вільно орієнтуватися в нових умовах, адаптуватися до педагогічних інновацій та повною мірою використовувати творчий підхід до роботи зі змістом початкової освіти.

Як показали результати проведеного нами діагностичного дослідження, вчителі недостатньою мірою володіють методикою викладання інтегрованих курсів. Як наслідок, у шкільній практиці спостерігається суб'єктивізм в інтерпретації стандартів і програм, переважання суб'єктивізму в процесі відбору навчального змісту, схематизм та шаблонність у плануванні освітнього процесу, формалізм в оцінці реальних результатів.

Багато вчителів сприймають ідею інтеграції змісту освіти як таку, що вимагає дати учням якомога більше інформації з теми. Але не всяке об'єднання різних дисциплін в одній освітній діяльності автоматично стає інтегрованою формою навчання. На жаль, саме таке розуміння інтегрованого підходу в навчанні трапляється найчастіше. За такого підходу об'єднання освітніх галузей здійснюється за мозаїчним принципом, за прагненням дотриматись інтегрованої форми залишається поза увагою головна мета інтеграції – формування цілісної картини світу, створення умов для розвитку інтегративного мислення, що виходить за рамки одного навчального предмета.

Зазначені недоліки негативно впливають на якість освіти учнів, зменшують роль навчання у формуванні в молодших школярів основ наукового світогляду, розвитку в них природовідповідно високих рівнів інтелекту пізнавальної активності.

У зв'язку з цим першочергового значення набуває розроблення нової моделі підвищення кваліфікації як учителів початкових класів, так і вчителів-предметників до здійснення інтегрованого навчання на всіх його етапах. Стратегічна мета післядипломної педагогічної освіти в сучасних умовах –

навчити педагогів комплексно розв'язувати завдання формування цілісної картини світу впродовж навчання школярів, використовуючи інтегративні методики й технології навчання.

Нами створена інноваційна модель методичної підготовки вчителів початкових класів у системі ППО, адаптована до логіки, змісту і темпів розвитку початкової освіти, що ґрунтується на врахуванні образу світу як особистісно значимої системи знань, в основу котрої покладено загальні закономірності (збереження, спрямованості самочинних процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі) та основи народної педагогіки. Відділом інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України розроблено модель освіти сталого розвитку «Довкілля» для навчання учнів початкової, а також основної і старшої школи стосовно природничо-наукової освіти [5].

Ми розробили програму варіативного курсу «Інтеграція змісту початкової освіти» (6 годин) і додаткову професійну освітню програму з проблеми «Інтеграція в педагогічній теорії і практиці початкової освіти» (72 години).

Зміст варіативного шестигодинного курсу спрямовано на мотивацію підвищення методологічної культури вчителя початкової школи в питаннях інтеграції змісту початкової освіти [6].

З метою реалізації діяльнісно-практичного підходу до програми підвищення кваліфікації вчителів початкових класів уведено лекції: «Інтегровані технології вивчення природи і соціуму в початкових класах», «Загальні закономірності як основа формування особистісно значимої системи знань молодших школярів», «Освітня модель «Довкілля»: особливості інтеграції на основі загальних закономірностей», «Інтеграція змісту природничо-математичних та літературознавчих предметів», «Українська, зарубіжна література як складова формування НКС, життєствердного національного образу світу учнів» та ін.; посилено блок самостійної роботи слухачів, збільшено обсяг практичних занять, упроваджено практико-орієнтовані спецкурси «Проектування уроків вивчення довкілля», «Дослідницький підхід в організації уроків у довкіллі», а також тренінги та ділові ігри, які сприяють ефективнішому освоєнню видів професійної діяльності за рахунок апробації вивченого на практиці [6].

Список використаних джерел

1. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 класи. Київ : ТД «Освіта – центр+», 2018. 240 с.
2. *Ільченко В. Р., Гуз К. Ж.* Цілісна освіта «довкілля» як варіант складової освіти для сталого розвитку. *Педагогічна і психологічна науки в Україні* : зб. наук. праць у 5 т. Т. 3: Загальна середня освіта. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/4324/> (дата звернення: 28.07.2021).
3. *Д'юї Дж.* Демократія і освіта. Львів : Літопис. 2003. 289 с.
4. *Ільченко В. Р., Гуз К. Ж.* Освітня програма «Довкілля». Концептуальні засади інтеграції змісту природничо-наукової освіти. Київ ; Полтава : ПОПОП, 1999. 211 с.

5. Гуз К. Ж., Гринюк О. С., Ільченко В. Р. Методика навчання природознавства в старшій школі : метод. посіб. Київ : ТОВ «Конві Прінт», 2018. 192 с.

6. Олійник І. М. Інтеграція змісту освіти як предмет освоєння в системі післядипломної педагогічної освіти вчителів. *Технології інтеграції змісту освіти* : зб. наук. праць Всеукраїнського круглого столу «Інтеграція змісту освіти в профільній школі», Полтава, 17 квіт. 2019 р. Вип. 11. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2019. С. 14–19.